

I Ararats land

Af Jens Bruun Kofoed

Det er nok de færreste, der ved, at der i det 9.-6. årh. f.Kr. eksisterede et kongerige ved navn Urartu med centrum omkring Vansøen i det moderne Østtyrkiet, og at netop dette kongerige voldte de nyassyriske konger store problemer i deres bestræbelser på at fastholde assyrerrikets nordlige grænse. Endnu mere overraskende er det måske, at Urartu faktisk er stedet, hvor en af de kendteste begivenheder i Gammel Testamente foregik. Når det i 1 Mos 8,4 fortælles, at "den syttende dag i den syvende måned gik arken på grund på Ararats bjerge," så er Ararat nemlig det samme område, som assyrerne kaldte Urartu.

Historie

Første gang vi støder på navnet Urartu er i en beretning fra den assyriske kong Salmanassar I (ca. 1274 f.Kr) om et felttog til området Urartu, der på dette tidspunkt bestod af otte selvstændige kongeriger omkring Vansøen i den østligste del af det nuværende Tyrkiet. I det 9. årh. begynder Urartu at optræde i de assyriske inskriptioner som en betegnelse for en centralt styret stat, og mens det nye rige i etableringsfasen blev regeret fra byen Arzashkun, som endnu ikke er lokaliseret, flyttede Sarduri I (834-828 f.Kr.) – den første store konge – hovedstaden til Tushpa, som er det samme som den moderne by Van i den østlige ende af Vansøen. I resten af det 9. årh. og frem til slutningen af det 8. årh. konsoliderede og ekspanderede de urartianske konger deres rige, så det under Sarduri II (763–735 f.Kr.) bestod af hele det nuværende østlige Tyrkiet, Armenien, det nordvestlige Iran og den nordligste del af Irak.

Politisk vakuum

En af forklaringen på Urartus storhedstid i det 8. årh. var den svaghedsperiode det nyassyriske rige befandt sig i fra Salmanassar III's død i 824 f.Kr. til Tiglat-Pileser III's magtovertagelse i 744 f.Kr. En svaghedsperiode også Juda og Israel nød godt af, og som bl.a. fik profeten Amos til at anklage nordriget Israels fremgangsrigt kong Jeroboam II for at opføre sig som selvfede "Bashankøer på Samarias bjerg" ved at undertrykke de svage (Amos 4,1). Længere mod syd var det Esajas, der advarede kong Ahaz mod at stole på politiske alliancer i en situation, hvor nordriget Israel og aramæerne fra Damaskus havde udnyttet det politiske vakuum til at ekspandere deres riger (Es 7-8).

Urartus fald

Selvom der altså var flere voldsomme sammenstød med de nyassyriske konger mod syd i denne periode, var det først da Tiglat-Pileser III kom til magten i 744 f.Kr. og kimmererne fra området nord for Kaukasus også begyndte at angribe Urartu, at riget begyndte at svækkes. Riget overlevede under en række svage konger i det 7. årh., men blev i kølvandet på medernes, babylonernes og skyternes erobring af det nyassyriske rige i 612 erstattet af det armenske Orontidedynasti. I den tresprogede Behistun-inskription, som den persiske kong Darius den Store (522-486 f.Kr.) lod indgrave omkring 520 f.Kr. efter sin sejr over armenierne, gengives det assyriske Urartu med *Arminiya* på gammelpersisk og med *Harminuia* på elamitisk, og Urartu er således den historiske forløber for både det gamle og nuværende Armenien. Når Jeremias i 51,27 nævner Ararat som et af de kongeriger, der skulle hævne babylonernes ødelæggelse af Jerusalem, må det enten referere til den sidste urartianske konge Rusa IV (595–585 f.Kr.) eller til en af de første armenske konger, som overtog kontrollen med området Urartu.

Kongeborgen i Tushpa

Der er fundet talrige rester af urartianske fæstninger i området, men den mest spektakulære af slagsen er uden tvivl "Van Kalesi" eller "Van Citadel" i hovedstaden Tushpa. Citadellet er placeret på en klippetop ud til Vansøen. Klippeformationen består af en 80-100 meter lodret og uindtagelig klippevæg mod syd, og befæstningen af citadellet er derfor koncentreret om klippens vestlige, nordlige og østlige sider. Der kan i dag ses rester af de urartianske paladser, kongegrave, templer og fæstningsværker – herunder ikke mindst to voldgrave, der er hugget ud i klippen.

Det kongelige hushold

På baggrund af inskriptioner, der fortæller om citadellets forrådskamre, og udgravninger af byen omkring citadellet i Van, anslås det, at der har boet op imod 50.000 mennesker i Tushpa, da byen var på sit højeste i det 8. årh. f.Kr. I byen Rusahinili, som er det moderne Toprakkale lidt syd for det moderne Van, og som fungerede som hovedstad under de sidste urartianske konger, er der fundet en kileskriftstavle, der oplyser, at husholdningen under kong Rusa II (680–639 f.Kr.) bestod af intet mindre end 5507 personer.

Inskriptioner

Udover de mange andre materielle levn fra det gamle Urartu, er der også fundet flere hundrede inskriptioner i området. De urartianske konger fulgte traditionen fra deres sydlige naboer og satte hyppigt steler op med anprisninger af deres bygningsværker og militære sejre. Til forskel fra de assyriske af slagsen, udmærker de urartianske sig dog ved *ikke* at indeholde samme frygtelige og blodige beskrivelser af militære slag som de assyriske. Det gælder også den urartianske billedkunst.

Argishtis grav

Mest spektakulære blandt de mange inskriptioner, er dog de inskriptioner, som blev indgraveret på selve klippen i citadellet i Tushpa, og som for manges vedkommende stadig befinder sig *in situ*. Der er fundet både byggeinskriptioner, gravmæler og kongelige annaler indgraveret på klipperne, og kongerne har således haft sjældent brug for at eksponere deres bedrifter og mindes deres slægt ikke bare ude i landet, men også indenfor selve citadellet. Ved nedgangen til gravkomplekset for kong Argishti I (785-763 f.Kr.) finder vi således den største og mest omfattende klippeinskrift i hele den gamle Orient. Den annalistiske inskrift er så omfattende, at man ved sin indtræden i gravkomplekset nærmest har foretaget en rejse gennem kongens bedrifter inden man når frem til hans sidste hvilested.

Forfædredyrkelse

Netop kongegravene er et andet karakteristika ved de urartianske konger. Gravpladser placeredes i den gamle Orient som oftest udenfor byerne i den såkaldte nekropolis eller "dødeby". I Egypten blev faraonerne begravet i Kongernes dal på den anden side af Nilen i forhold til kongepaladset. Men ikke i Urartu. De mange kongegrave i citadellet vidner om, at tilknytningen til forfædre var af en sådan betydning, at de vedblev at være en del af "livet" på citadellet. De mange nicher i gravkamrene vidner om, at der blev ofret til de afdøde slægtninge, og at der altså har været praktiseret en decideret forfædre kult i gravkomplekserne. Gravkomplekset for Argishti I består således af 5 kamre omkring et centralt rum med hele 34 rektangulære nicher, som er blevet brugt til votivgaver eller urner. Fordybninger i klippegulvet har været brugt til lys, og forskellige kultiske objekter – blandt andet en bronzetyr – er fundet indlejret i klippen ved nicherne og dørene i gravkomplekset.

Vandsystemer

Urartu var helt afhængig af landbrug, og hele økonomien afhang derfor af muligheden for at skaffe vand til overrisling af markerne. En af forklaringerne på den enhed og styrke, som Urartu opnåede i det 8. årh., var derfor, at de urartianske konger sørgede for at etablere et omfattende system af overrislingskanaler. På grund af disse kanaler blev Urartu selvforsynende med korn, ligesom det blev den største eksportør af vin i regionen. Overrislingssystemet blev hovedsageligt bygget af kongerne Ishpuini, Menua, Argishti I, Sarduri I og Rusa I, og store dele af dem er i dag, to et halv tusinde år senere, stadig i brug. Mest kendt er den 70 km lange Menua eller Semiramis Kanal, som ledte vand til hovedstaden Tushpa. Vandet hentedes fra den vestlige del af det moderne Armenien og førtes i akvadukter, der krydsede floden Hoshab, og som i lavtliggende områder var hævet til en højde af op til 15 meter.

Menuas kanal

En inskription, som er fundet ved kanalen kundgør, at "ved guden Haldis kraft har kong Menua, Ishpuinis søn, bygget denne kanal ... måtte enhver, som ødelægger denne kanal eller siger, 'Jeg byggede denne kanal', blive udslettet af guderne." Det afskrækkede dog ikke den nyassyriske kong Sargon II, som ødelagde kanalen i forbindelse med et felttog i 714 f.Kr., men måske har urartianerne glædet sig over gudernes hævn, da Sargon nogle år senere blev dræbt i et slag med kimmererne. I sine breve dokumenterede Sargon øvrigt delvist kanalernes konstruktion, og beskrev blandt andet brugen af underjordiske rør, som der senere er blevet fundet rester af i de urartiske byer Erebuni og Teishebaini, som ligger ved den nuværende by Jerevan i Armenien.

Traditioner om Noa

For at vende tilbage til begyndelsen, så er Urartu altså også området, hvor Noas ark ifølge Bibelen strandede. Der er i området en lang række traditioner knyttet til fortællingen om Noa, og selvom det i dag primært er bjerget Ağrı på grænsen til Irak og Armenien, der benævnes Ararat, er der også andre traditioner om hvilket bjerg, det drejede sig om. For eksempel var det ifølge muslimsk tradition på bjerget Cudi ved den moderne by Cizre på grænsen til Syrien, arken strandede på. Noas grav skulle ifølge traditionen også være lokaliseret i Cizre. En nærlæsning af den bibelske fortælling maner imidlertid til stor forsigtighed med hensyn til sådanne lokaliseringer. I den bibelske tekst står der, at arken landede på "Ararats bjerge". Altså på et af bjergene i *området* Urartu. Med tanke på hvor stort et område Urartu betegner, og med tanke på hvor mange tusind år siden vandfloden ifølge Bibelen fandt sted, er det urealistisk at vi nogensinde finder resterne af arken, og mange af traditionerne og de sensationelle opdagelser har da også vist sig ikke at holde vand. Blot to eksempler.

Noas ankersten

I området omkring landsbyen Arzap vest for byen Doğubayazıt er der fundet 11 sten, som er op til 3 meter høje, som vejer op til flere tons, og som har mellem 3 og 20 armenske kors indgraveret. Disse sten ligner ankre, som bl.a. er fundet i Nilen og ved Israels middelhavskyst, og som har et menneskelavet hul i toppen af stenen, der ved hjælp af reb eller kæder er blevet fastgjort til skibe for at fungere som drivankre. Disse drivankrene er dog kun omkring 1 meter høje og vejer altså betydeligt mindre. Eftersom Arzap-stenene er blevet fundet ca. 20 km fra Araratbjerget, er det blevet foreslået, at disse 11 sten er intet mindre end arkens drivankre. Det kan naturligvis som så meget andet ikke udelukkes.

Geologiske undersøgelser

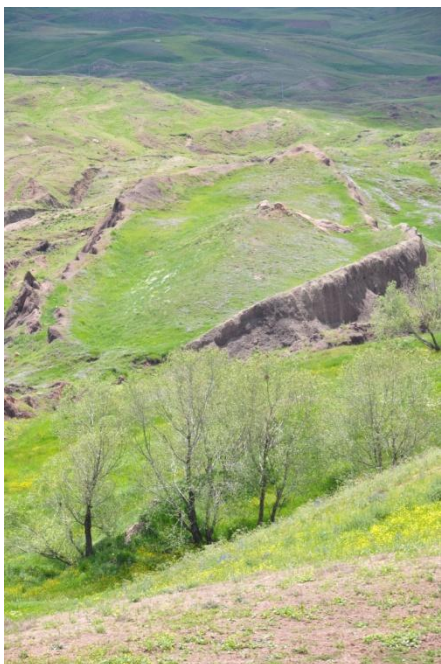
Geologen Lorence Collins publicerede sammen med stenenes oprindelige opdager David Fasold i 1996 en analyse af stenene i *Journal of Geoscience Education*, og deres konklusion er, at mens stenene er den i området naturligt forekommende vulkansk klippeart andesit, så er denne type klippe nærmest ikke-eksisterende længere mod syd i Mesopotamien, dvs. landet mellem floderne Tigris og Eufrat. Hvis Noa, som de fleste antager, byggede arken i Mesopotamien, så ville han altså have skullet fragte alle disse tonstunge sten hele vejen fra Urartu til Mesopotamien for at kunne bruge dem som drivankre. Ikke særlig sandsynligt. Eftersom lignende sten er fundet i Armenien er en alternativ funktion mere sandsynlig. Det er f.eks. blevet foreslået, at hullet symboliserer en drages øje, at stenene oprindeligt har været anvendt kultisk, og at kristne armenere senere har "afkultificeret" dem ved at indgrave kors på dem. En under alle omstændigheder mere sandsynlig forklaring, end at stenene skulle være blevet transporteret til Mesopotamien og brugt som ankersten.

Noas ark

Et af de omdiskuterede fund af Noas ark er den såkaldte Durupınar-struktur. Den blev opdaget af en lokal hyrde i 1948 og blev i 1959 bemærket af den tyrkiske pilot İlhan Durupına, som fotograferede området for at kortlægge det for NATO. Den tyrkiske regering sendte i 1960 en ekspedition til strukturen, som efter to dages undersøgelser blev beskrevet som værende uden arkæologiske rester og et af naturen luner. Strukturen befinder sig på en bjergside på den anden side af dalen overfor Ararats bjerg, og i 1985 lykkedes det den berømte "ark-hunter" Ron Wyatt at få den tyrkiske regerings tilladelse til at foretage en række undersøgelser på stedet. På baggrund af disse undersøgelser har Wyatt efterfølgende overbevist mange om, at strukturen faktisk er resterne af Noas ark, som i forbindelse med et jordskælv er presset op til jordens overflade. For eksempel skulle prøver vise, at strukturen indeholder forstenet træ og ballastkugler af jern. Videnskabelige undersøgelser af de prøver, som Wyatt har taget, viser dog, at alt materialet er naturligt forekommende i regionen, og at der hverken er tale om forstenet træ eller forarbejdet metal. Den langt mere sandsynlige forklaring er derfor, at strukturens bådform er blevet skabt som et af naturens luner i forbindelse med et jordskælv eller jordskred.

Tilbage står Ararats bjerg derfor som et stykke fantastisk natur, der giver os en stærk fornemmelse af det område, som Noas ark ifølge Bibelen strandede i, og som i midten af det første årtusind blev centrum for kongeriget Urartu. Og selvom Ararat udenfor vandflodberetningen land fører en perifer tilværelse i Gammel Testamente, så viser omtalen af Ararat i Jer 51,27, at Urartu var kendt af Israel, og at Guds almagt og planer for Israel også omfattede de fjerneste lande i israelitternes verdensbillede.

Billeder

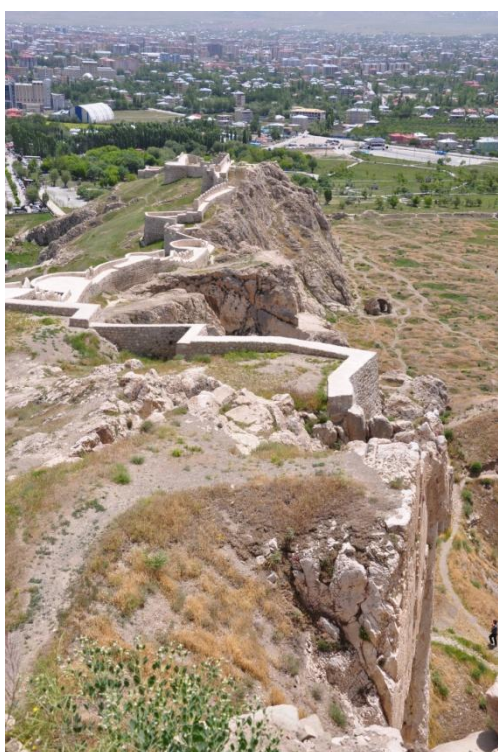
Billede 1: De påståede rester af Noas ark på bjergsiden overfor Ararats bjerg

Billede 2: En af de 11 såkaldte ankersten fra Noas ark. I baggrunden Araratbjerget

Billede 3: Udsigt mod øst fra toppen af citadellet i Van

Billede 4: Van Kalesi – Citadellet i Van set fra toppen mod øst.

Billede 5: Udsigt fra toppen af Van citadelle over Van-søen mod vest.

Billede 6: Gravkomplekset for Argishti I med de mange nicher til ofringer og urner.

Billede 7: Klippeinskriftionen ved nedgangen til gravkomplekset for Argishti I.

Billede 8: Klippeinskriftionen ved nedgangen til gravkomplekset for Argishti I.

Faktaboks 1: Urartu og Ararat

Den semitiske sprogstamme, som hebraisk er en gren på, var oprindelig et konsonantsprog, og hvis man fjerner vokalerne fra Urartu og Ararat, så står man tilbage med den samme konsonanttekst nemlig 'rrt', og at Urartu og Ararat derfor er to forskellige "udtaler" af det samme ord.

Faktaboks 2: Urartu i Gammel Testamente

Ararat = Urartu omtales yderligere to steder i Gammel Testamente, hvor det er det land, som Adrammelek og Sareser måtte flygte til, efter at de ifølge 2 Kg 19,37 havde slået asyryrerkongen Sankerib ihjel på Judas kong Hizkijas tid, ligesom det er et af de lande, der ifølge Jer 51,27 skal straffe babylonerne for deres ødelæggelse af Jerusalem i 587 f.Kr.

Faktaboks 3: De urartianske konger

- Arame (858–844 f.Kr.)
- Lutipri (844–834 f.Kr.)
- Sarduri I (834–828 f.Kr.)
- Ishpuini (828–810 f.Kr.)
- Menua (810–785 f.Kr.)
- Argishti I (785–763 f.Kr.)
- Sarduri II (763–735 f.Kr.)
- Rusa I (735–714 f.Kr.)
- Argishti II (714–680 f.Kr.)
- Rusa II (680–639 f.Kr.)
- Sarduri III (639–635 f.Kr.)
- Erimena (635–629 f.Kr.)
- Rusa III (629–615 f.Kr.)
- Sarduri IV (615–595 f.Kr.)
- Rusa IV (595–585 f.Kr.)

Faktaboks 4: Salmanassar III (859-824 f.Kr.) og Urartu

I 856 f.Kr. foretog Salmanassar III et felttog mod Urartus kong Arame, og beskrev det på sædvanlig assyrisk vis i en inskription: "Jeg begav mig til Sugunia, Arames kongelige by. Jeg stormede byen, tog til fange og forårsagede den store tab. Byttet tog jeg med mig ... Jeg nedbrændte fjorten byer i omegnen." Tre år tidligere kæmpede samme Salmanassar et slag mod en alliance af konger ved Qarqar 800 kilometer mod sydvest. Slaget nævnes ikke i Gammel Testamente, men det beskrives på den såkaldte Kurkh-stele at Israels kong Akab deltog i alliancen mod Salmanassar med hele 2000 vogne og 10000 mand. Selvom Salmanassar pralede af sejren på stelen, tyder meget dog på, at resultatet var uafgjort, da assyryrerkongen få år senere var nødt til at vende tilbage til området for at gøre arbejdet færdigt.